

KS. JÓZEF STALA

KONCEPCJA WYCHOWANIA
W UJĘCIU KS. FRANCISZKA BLACHNICKIEGO
JAKO SYNTEZA ANTROPOCENTRYZMU
I CHRYSOCENTRYZMU

Nawet powierzchowna obserwacja rzeczywistości początku XXI wieku skłania do smutnej konstatacji, że współczesny człowiek, szukając swojego uzasadnienia tylko w zmaterializowanym świecie, przestaje być panem i użytkownikiem rzeczy, mierząc swoją wartość tylko ich posiadaniem¹. Choć transcendencja człowieka oznacza przekroczenie swoimi jakościami świata nieosobowego, dziś nierzadko umieszcza on siebie wyłącznie w płaszczyźnie świata materialnego, rzeczowego². Dlatego u podstaw każdej integralnej koncepcji wychowania powinna znaleźć się troska o wielkość i godność każdego człowieka jako osoby³. Idea miłości Boga i bliźniego zakłada bowiem poszanowanie wolności osobistej człowieka, który może odpowiadać na miłość Bo-

Ks. dr hab. JÓZEF STALA, prof. nadzw. – kierownik Katedry Nauk Pedagogiczno-Katechetycznych na Wydziale Teologicznym – Sekcja w Tarnowie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie; adres do korespondencji: Plac Ojca Świętego Jana Pawła II nr 1, 33-100 Tarnów; e-mail: jozefstala@poczta.onet.pl

¹ Por. J. Stala. *Katecheza specjalna realizacją Bożego Miłosierdzia*. „Edukacja. Teologia i Dialog” 1:2004 s. 189-200; tenże. *Wychowanie do miłosierdzia w edukacji religijnej*. „Edukacja. Teologia i Dialog” 3:2006 s. 65-72.

² Por. J. Gałkowski. *Jan Paweł II o godności człowieka*. W: *Zagadnienie godności człowieka*. Red. J. Czerkawski. Lublin 1994 s. 107; S. Kowalczyk. *Filozofia kultury*. Lublin 1997 s. 95.

³ Por. *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*. Red. A. Rynio. Lublin 2007; A. Rynio. *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*. Lublin 2004; t.aż. *Wychowanie młodzieży w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego*. Lublin 2001; *Wychowanie człowieka otwartego*. Red. A. Rynio. Kielce 2001; J. Stala. *Integralny i personalistyczny charakter edukacji religijnej w kontekście wyzwań współczesności*. W: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym*. Cz. I: *Wychowanie ogólne*. Red. J. Stala. Tarnów 2007 s. 413-429.

ga tylko jako istota wolna. Osobą nie można posługiwać się jak narzędziem⁴. Tylko przyjęcie personalistycznej wizji człowieka sprawia, że wychowanie nabiera charakteru prawdziwie ludzkiego. Doskonale ujął to papież Jan Paweł II: „Człowiek jest kochany przez Boga! Oto proste, a jakże przejmujące Orędzie, które Kościół jest winien człowiekowi” (ChL 34).

Słuszne zatem wydaje się podjęcie w niniejszym artykule zagadnienia koncepcji wychowania jako syntezy antropocentryzmu i chrystocentryzmu w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego. Najpierw zostanie ukazany integralny charakter personalizmu chrześcijańskiego. Na jego fundamencie zostanie przedstawiony nowy człowiek – dialog miłości z Bogiem i z ludźmi, a także zasady personalistycznej katechezy.

1. INTEGRALNY CHARAKTER PERSONALIZMU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

W centrum chrześcijańskiego personalizmu stoi prawda wyrażająca przekonanie, że każdy człowiek zasługuje na szczególną cześć i godność już z racji bycia osobą⁵. W aspekcie ontologiczno-personalistycznym fakt bycia człowiekiem, bytem osobowym, zawiera podstawę do uznania ludzkiej godności niezależnie od przynależności do rasy lub klasy, religii, wykształcenia, stanu posiadania, a nawet poziomu moralnego. Godność osoby ludzkiej jest niezbywalna⁶. Na straży owej godności pragnie stać Kościół, przypominający człowiekowi pełną prawdę o jego osobowym statusie⁷. Człowiek-osoba

⁴ Por. S. Urbąński. *Wprowadzenie*. W: *Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II*. Warszawa 2000 s. 9; B. Stokłosa. *Struktura osoby jako podstawa oddziaływań wychowawczych*. W: *Psychologia humanistyczna a wychowanie*. Red. M. Łobodowski. Lublin 1994 s. 57-58.

⁵ K. Bochenek zauważa: „Człowiek choć niemal przez całe życie uczy się być człowiekiem, równocześnie jest nim od chwili swego poczęcia. Wychowanie jest więc działaniem o najbardziej osobowym charakterze” (K. Bochenek. *Wartości personalistyczne postulatem współczesnego wychowania*. W: *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*. Red. J. Stala. Kraków 2002 s. 78). Por. t e n ż e. *Personalistyczny charakter dialogu Jana Pawła II z młodymi*. W: *Dzisiejsza młodzież. Stan aktualny i wyzwania*. Red. J. Stala. Kraków 2001 s. 75-87.

⁶ Por. J. Stala. *Zasada personalizmu u podstaw katechezy specjalnej*. „Roczniki Teologiczne” 43:2006 z. 8 s. 109-123; t e n ż e. *Rodzina wobec niepełnosprawności intelektualnej dziecka. Obawy i nadzieje*. W: *Etyczne i duchowe potrzeby osób niepełnosprawnych*. Red. R. Buchta, K. Sosna. Katowice 2007 s. 30-39.

⁷ Por. RH 10; VS 31-32; FC 8; LR 9; A. Szostek. *Wokół godności prawdy i miłości*. Lublin 1998 s. 48-53.

jest jedynym na ziemi stworzeniem, które Bóg chciał dla niego samego⁸.

Prawdę tę doskonale odczytywał także ks. Franciszek Blachnicki, łączący rzeczywistą godność człowieka z faktem jego bliskości z Bogiem. W tym duchu zwracał uwagę, że konsekwencją spojrzenia na Kościół w świetle tajemnicy życia wewnętrznego Trójcy Świętej jest dostrzeżenie wartości osoby ludzkiej i zrozumienie, że jest ona przeznaczona do życia we wspólnocie i dialogu. Osoba jest dialogiczna ze swojej istoty, gdyż dopiero w spotkaniu z drugą osobą aktualizuje własną osobowość. Owo przeznaczenie do dialogu uwidacznia się zwłaszcza w naszej relacji do Boga. Bóg, stwarzając człowieka jako osobę, tym samym stworzył go jako „ty” wobec swojego „Ja”, a siebie samego określił jako „Ty” dla człowieka. Człowiek jest więc w pełni człowiekiem, o ile odpowiada Bogu na Jego wezwanie, wchodząc z Nim w dialog⁹.

Chrześcijański personalizm znajduje swoje ostateczne wypełnienie w osobie Jezusa Chrystusa, gdyż prawdziwy antropocentryzm łączy się z chrystocentryzmem¹⁰. Drogę do takiej integralnej wizji człowieka w ostatnich latach wyznacza encyklika *Redemptor hominis* papieża Jana Pawła II, która stanowi wymowną syntezę antropocentryzmu i chrystocentryzmu. Encyklika ta z całą mocą podkreśla, że w centrum rzeczywistości świata znajduje się osoba Jezusa, otaczająca Kościół, który idzie ku Chrystusowi „drogą każdego człowieka”, gdyż z każdym bez wyjątku jest On w jakiś sposób zjednoczony, nawet gdyby człowiek ten nie zdawał sobie z tego sprawy¹¹. Chrystus, Odkupiciel świata, jest Tym, który dotknął w sposób jedyny i niepowtarzalny tajemnicy człowieka, który wszedł w Jego „serce”. On, Syn Boży, przez wcielenie swoje zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem. Ludzkimi rękami pracował, ludzkim myślał umysłem, ludzką działał wolą, ludzkim sercem kochał, urodzony z Maryi Dziewicy, stał się prawdziwie jednym z nas¹². To, co papież Jan Paweł II podkreślał z całą mocą: człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca – nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swojej własnej istoty, musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także

⁸ Por. KDK 24.

⁹ Por. B. B i e l a. *Kościół-wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987)*. Katowice 1993 s. 27.

¹⁰ Por. *Wypłyni na głębię. Wprowadzenie do praktyki chrześcijaństwa w świetle listu apostołskiego Jana Pawła II Novo millennio ineunte*. Red. J. Królikowski, J. Stala. Katowice 2001.

¹¹ Por. RH 14.

¹² Por. RH 8.

słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią przybliżyć się do Chrystusa¹³.

Refleksja ks. Blachnickiego idzie w tym właśnie duchu. Uzasadniając personalistyczny charakter dialogu człowieka z Bogiem, wykazuje on bowiem, że jego istotą jest przyjęcie samoudzielania się Boga w swoim Słowie Wcielonym, które stało się prototypem i realizatorem spotkania człowieka z Bogiem. Chrystus jest tym prototypem w swojej Boskiej Osobie, o ile jest Słowem miłości, wypowiedzianym i zrodzonym przez Ojca, i odpowiedzią miłości wracającej do Ojca. Człowiek jest stworzony na podobieństwo Syna, a więc jako osoba powołana do istnienia w oddaniu się na Jego wzór Ojcu. Chrystus jest realizatorem spotkania człowieka z Bogiem, o ile w tajemnicy wcielenia i odkupienia transponuje na płaszczyznę istnienia w ludzkiej naturze swój wewnątrztrynitarny dialog z Ojcem, o ile człowieka w ten dialog włącza. W Chrystusie Bóg udziela się człowiekowi jako Osoba. W Chrystusie też, w Jego ludzkiej naturze, człowiek przyjmuje Boga, oddając Mu doskonałą odpowiedź miłości¹⁴.

Chrystus, realizując plan Ojca, przychodzi dać siebie człowiekowi. Dokonuje się to w Duchu Świętym, który uzdalnia człowieka do otwarcia się na przyjęcie Chrystusa przez wiarę i miłość. Przyjmując Chrystusa, człowiek staje się uczestnikiem Jego Synostwa Bożego i wchodzi w relację dziecięctwa do Boga Ojca. W miarę jak człowiek wchodzi w coraz ściślejszą relację do Jezusa jako swego Pana i Zbawiciela – wchodząc z Nim w komunie, zaczyna też myśleć i czuć coraz bardziej kategoriami „my” z Chrystusem i „my” z innymi ludźmi, którzy także są objęci zbawczymi planami Boga. Tak więc nie można oddzielić „my” wertykalnego z Chrystusem od „my” horyzontalnego z braćmi¹⁵.

¹³ Por. RH 10. Co istotne, w odkupieńczym dziele Chrystusa nie chodzi o człowieka „abstrakcyjnego”, ale o kogoś „konkretnego”, „historycznego”. Chodzi o człowieka „każdego”, każdy bowiem jest ogarnięty Tajemnicą Odkupienia, z każdym Chrystus w tej tajemnicy raz na zawsze się zjednoczył. Por. RH 13.

¹⁴ Zwracał uwagę, że nasze odniesienie do Boga realizuje się w zjednoczeniu z Chrystusem (por. KK 2), który jest nadal dostępny i działający w Kościele. Na Jego obecność wskazują takie biblijne obrazy jak Ciało Chrystusa, Dobry Pasterz, Oblubieniec Kościoła (por. KK 6), które należy jednak zawsze interpretować w kategoriach personalistyczno-dialogicznych. Chrystus obecny w Kościele nie jest bowiem jakąś bezosobową siłą lub mocą. Dzięki zmartwychwstaniu jest On dalej działającą Osobą, do której Kościół jest całkowicie odniesiony jako do swojego osobowego wzoru i swojej Głowy. Por. B i e l a. *Kościół-wspólnota* s. 28.

¹⁵ Kościół, jak podkreślał ks. Blachnicki, to Chrystus przyjęty przez człowieka w Duchu Świętym, to wspólnota życia między Bogiem a człowiekiem. Wspólnota ta jest tajemnicą urzeczywistniającą się w głębi człowieka. Urzeczywistnianie się Kościoła jest równoznaczne z rozwojem i wychowaniem nowego człowieka. W miarę jak w człowieka rodzi się nowy człowiek,

Ks. Blachnicki zwracał uwagę, że zbawczy dialog człowieka z Bogiem jest możliwy tylko dzięki Duchowi Świętemu, który Go aktualizuje, udzielając człowiekowi swojej natury. Jego naturą zaś jest miłość, bo jest On miłością uosobioną, a miłość to oddanie siebie. Dzięki Duchowi Świętemu człowiek staje się zdolny do przyjęcia, wobec przychodzącego w swoim Słowie Ojca, postawy oddania się. Tylko w oddaniu się człowiek może przyjąć oddanie się Boga, bo Bóg jak każda osoba, nie może być przyjęty przez człowieka na sposób rzeczy, w postawie brania, ale tylko w sytuacji wzajemnego dawania się. Duch Święty stwarza w człowieku pewne zdolności umożliwiające przyjęcie Chrystusa w Jego podwójnym charakterze – Słowa i odpowiedzi¹⁶.

2. NOWY CZŁOWIEK – DIALOG MIŁOŚCI Z BOGIEM I Z LUDŹMI

Człowiek stworzony na obraz Boży jest uzdolniony i powołany do tego samego, czyli do Boskiego sposobu istnienia w dawaniu siebie, w nieustannym dialogu miłości z Ojcem oraz z innymi ludźmi. Na tym polega godność i tajemnica ludzkiej osoby, której urzeczywistnienie powinno być ostatecznym celem wszelkiego wychowania. Ewangelie mówią przede wszystkim o nadprzyrodzonym przeznaczeniu i powołaniu człowieka. Wszystkie jednak szczegóły jego losu w zakresie tego nadprzyrodzonego planu stają się jasne dopiero wówczas, gdy ujmujemy podstawową prawdę o synostwie Bożym, a ściślej – o przysposobieniu człowieka do godności syna Bożego. To Boże synostwo nie jest tylko zewnętrznym tytułem, lecz jest rzeczywistością. Chodzi zatem o rzeczywisty stosunek synostwa człowieka i Boga¹⁷. Bóg w indywidualnym akcie woli stwórczej, powołując konkretnego człowieka, wyposażył go w możliwości rozwoju będące obrazem Jego Osoby¹⁸.

Trzeba podkreślić, że kwestia człowieka jako obrazu Boga stanowiła fundamentalną rolę w licznych wypowiedziach ks. Blachnickiego, a pojawiał się w kontekście wyzwolenia nowego człowieka. Został tu ukazany obraz człowieka odpowiadający myśli Boga-Stwórcy, określony bliżej w listach

powstaje Kościół. Por. B i e l a. *Kościół-wspólnota* s. 33. Dziś coraz wyraźniej bazą wychowania staje się człowieczeństwo, gdyż proces ten widzi się jako dialog na linii człowiek–człowiek.

¹⁶ Por. B i e l a. *Kościół-wspólnota* s. 30.

¹⁷ Por. K. W o j t y ł a. *Rozważania o istocie człowieka*. Kraków 1999 s. 106-107.

¹⁸ Por. J a n P a w e ł II. *Anioł Pański, Osnabrück 16 XI 1980 r.* W: *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II*. T. 1. Kraków 1983 s. 305.

św. Pawła¹⁹ oraz w nauczaniu Soboru Watykańskiego II²⁰. Ks. Blachnicki zaczerpnął z tego obrazu, aby oprzeć na nim model wychowawczy, realizowany w ramach formacji oazowej. Wychowanie młodego człowieka uważał bowiem za pierwszorzędne zadanie pośród wszystkich wysiłków podejmowanych w celu rozwiązania problemów społeczności ludzkiej. Punktem wyjścia w ukazaniu ideału nowego człowieka było dla ks. Blachnickiego naskicowanie obrazu człowieka zgodnego z myślą Bożą. Co szczególnie godne podkreślenia, stał on tu zdecydowanie na gruncie personalizmu. Dokonując zaś analizy natury ludzkiej jako bytu osobowego, wskazywał na jej istotne cechy w podwójnym aspekcie: statycznym i dynamicznym²¹.

W procesie wychowania zmierzającego do wyzwolenia człowieka nie można zapominać, że w każdym z nas istnieje tendencja egocentryczna, czyli skłonność do czynienia siebie samego centralną i najwyższą wartością. Objawienie Boże wyraźnie wskazuje, że jej źródłem jest grzech pierwszych ludzi²². Dlatego fundamentalną sprawą na drodze wyzwolenia człowieka jest poznanie prawdy o ludzkim grzechu, którego istota polega na tym, że czyni on z siebie samego przedmiotem swojej miłości i oddania²³. W swoim ziemskim życiu człowiek odkrywa dwie prawdy, które wydają się pozostawać ze sobą w sprzeczności. Pierwsza dotyczy samego Boga, który będąc miłością, kocha wszystkie swoje dzieci bezwarunkowo i ma dla każdego człowieka wspaniały plan. Druga prawda dotyczy człowieka, który z powodu swojej grzeszności nie jest zdolny o własnych siłach nawiązać wspólnoty życia z Bogiem ani odpowiedzieć na Jego plan²⁴.

¹⁹ Por. Ef 4, 20-24; Kol 3, 5-10.

²⁰ Por. DM 12; 13; 21.

²¹ Por. J. M i k u l s k i. *Polska teologia wyzwolenia. Teologia wyzwolenia człowieka w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*. Tarnów 2000 s. 117-119.

²² Por. Rdz 3, 1-24.

²³ Por. M i k u l s k i. *Polska teologia wyzwolenia* s. 122-123.

²⁴ Dzieli go od Boga wielka przepaść, którą na próżno usiłuje pokonać przez różne wysiłki ku dobremu czy też przez rozwój i postęp w dziedzinie nauki. Por. M i k u l s k i. *Polska teologia wyzwolenia* s. 129. Chrześcijański obraz człowieka, co wydaje się dobrze rozumieć ks. Blachnicki, zna jednak także ewentualne aberracje wolności ludzkiej. Człowiek może skierować swą wolność ku dobru i urzeczywistnić swe powołanie, a tym samym dopełniać siebie. Może także wyrzucić swą wolność, zgasić iskrę Bożą w sobie i zaciemnić obraz. Nie oznacza to, by chrześcijańska wizja człowieka była pesymistyczna; jest ona po prostu realistyczna. Przesąd, z którym pedagogia chrześcijańska zмага się zdecydowanie, wyraża się w przeświadczeniu o „naturalnej dobroci” człowieka. Człowiek nie jest z natury swej dobry, choć ze swej natury jest on do dobra zdolny. Skoro jednak jego natura została skażona grzechem, jest również zdolny do zła, i to w takim samym stopniu. Wszyscy przecież niemal codziennie możemy obserwować przerażające skutki ludzkiej wolności. Chrześcijańskie spojrzenie jest więc w pełni realistyczne. Widzi w czło-

Ks. Blachnicki zwracał uwagę, że powstawanie, rozwijanie i dojrzewanie nowego człowieka jest istotną treścią całego chrześcijańskiego życia, przedmiotem wysiłków wychowawczych i samowychowawczych. Celem tego wychowania jest urzeczywistnienie nowego człowieka w tym sensie, jakie nadało temu pojęciu Objawienie Nowego Testamentu i nauczanie Soboru Watykańskiego II, czyli ukształtowanie w człowieku takiego sposobu istnienia, w którym posiada on siebie w dawaniu siebie. Prawdziwą nowością, którą przynosi chrześcijaństwo, jest to, że człowiek urzeczywistnia siebie i swoje powołanie w Chrystusie, w Duchu Świętym i w Kościele²⁵.

Trzeba też zauważyć, że w każdej dziedzinie, a zwłaszcza w procesie wychowania, człowiek potrzebuje nie tylko klarownej teorii, ale również, a nawet przede wszystkim, dobrych wzorców. „Jest rzeczą rodziców i opiekunów, aby stawali się przewodnikami dla młodych w zakładaniu rodziny przez roztropne rady, którym ci ostatni winni chętnie dawać posłuch... W ten sposób rodzina, w której różne pokolenia spotykają się i pomagają sobie wzajemnie w osiąganiu pełniejszej mądrości życiowej oraz w godzeniu praw poszczególnych osób z wymaganiami życia społecznego, jest fundamentem społeczeństwa. Stąd też chrześcijańska postawa wobec każdej rodziny ogniskuje się wokół pomocy w realizacji celów”²⁶. Coraz bardziej komplikująca się rzeczywistość, w jakiej żyje współczesny człowiek, wskazuje na potrzebę obecności mądrego, krytycznego i kompetentnego pedagoga²⁷. Wydaje się, że coraz wyraźniej staje się nim nie pewny drogi przewodnik, lecz raczej „tłumacz różnych możliwości do wyboru na indywidualnej, osobniczej, niepowtarzalnej drodze do pełni rozwoju podmiotowej tożsamości, do pełnomocnego radzenia sobie w zmaganiach ze światem i losem życia”²⁸. Nie ulega przy tym wątpliwości, że komunikacja między uczniem a dobrym nauczycielem musi dziś przyjmować postać komunikacji interpersonalnej²⁹. Wychowanie to przecież obdarzanie człowieczeństwem – obdarzanie dwustronne, proces,

wieku istotę ambiwalentną.

²⁵ Por. Mikulski. *Polska teologia wyzwolenia* s. 125-126.

²⁶ J. Mastalski. *Chrześcijanin wobec agresji w rodzinie*. Kraków 2006 s. 39.

²⁷ Por. J. Bagrowicz. *Towarzyszyć wzrastaniu. Z dyskusji o metodach i środkach edukacji religijnej młodzieży*. Toruń 2006 s. 140.

²⁸ Z. Kwieciński. *Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*. Poznań–Olsztyn 2000 s. 265-268.

²⁹ Por. E. Osowska. *Modele komunikacji interpersonalnej i ich znaczenie dla katechezy*. W: *Wybrane zagadnienia z katechetyki*. Red. J. Stala. Tarnów 2003 s. 111-139; R. Czekałski. *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*. Płock 2006; E. Domagała-Zysk. *Autonomia czy odłączenie. Rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce*. Lublin 2004 s. 125; *Komunikacja wiary w trzecim tysiącleciu*. Red. S. Dziekoński. Olecko 2000.

w którym wzajemna komunia osób dochodzi do głosu w sposób szczególny³⁰.

Ks. Blachnicki prawdziwy wzorzec osobowy widział przede wszystkim w Niepokalanej, uznając Ją za najpełniejsze i najdoskonalsze urzeczywistnienie ideału wychowawczego nowego człowieka. Dlatego zawsze stawiał na Maryję jako najpełniejszy osobowy model wszelkiej chrześcijańskiej pracy formacyjnej, wychowawczej i samowychowawczej, której celem miało być naśladowanie Niepokalanej i odtwarzanie w sobie Jej rysów³¹. W spojrzeniu na Niepokalaną jako wzór osobowy w świetle personalistyczno-dialogicznego ujęcia ideału osoby ks. Blachnicki ukazywał wielkość Maryi relatywnie – w odniesieniu do drugiej osoby. Owym „ty”, ku któremu jest Ona skierowana i któremu jest w sposób najdoskonalszy oddana, jest Osoba Słowa Przedwiecznego. Niepokalana jest osobowym wzorem formacyjnym przede wszystkim w swoim odniesieniu do Chrystusa jako Jego najczystsza Oblubienica, najwierniejsza Służebnica i Matka, towarzysząca Mu w dziele odkupienia. Jest to na wskroś ujęcie chrystocentryczne, wykluczające jakąś możliwość przeciwstawienia Maryi i Chrystusa³².

3. ZASADY PERSONALISTYCZNEJ KATECHEZY

Zasady personalistycznej katechezy ks. Blachnicki wyprowadzał z Objawienia³³, a więc są to zasady teologiczne, które określają samą naturę i istotę

³⁰ Por. LR 16. Okres młodości jest czasem poszukiwania wzorów osobowych oraz podejmowania ważnych decyzji. Jakość dokonanego wyboru może mieć znaczny wpływ na dalsze życie. Katecheza na tym etapie rozwoju winna przedstawić Jezusa Chrystusa, jako Przyjaciela i Przewodnika, który stanowi klucz do interpretacji ludzkiej egzystencji, budzi podziw i może być naśladowany. Por. CT 39-40.

³¹ Ks. Blachnicki przypisywał bowiem Maryi dużą rolę w zbawczym spotkaniu człowieka z Bogiem. Zwracał więc uwagę, że w drodze do Chrystusa, podobnie jak Kościół, została Ona ukazana w perspektywie trynitarnych planów zbawczych zmierzających do zjednoczenia ludzi z Bogiem i między sobą. Jej rola w ekonomii zbawienia sprowadza się również do ścisłego zjednoczenia z Chrystusem (por. KK 56; 58) przez wiarę, nadzieję i miłość (KK 63; 65). Por. B i e l a. *Kościół-wspólnota* s. 32.

³² Maryjność pojęta w taki sposób prowadzi do zorientowania całego życia chrześcijańskiego na słowo Boże i liturgię, gdyż postawa maryjna to postawa otwarta na Chrystusa, który przychodzi w swoim słowie oraz w znaku sakramentalnym, aby wyzwalać człowieka. Zjednoczenie z Chrystusem prowadzi do zjednoczenia z Jego Kościołem, za który On wydał samego siebie. Por. M i k u l s k i. *Polska teologia wyzwolenia* s. 128.

³³ Por. G. J a n i k u l a. *Ksiądz Franciszek Blachnicki twórca personalistycznej koncepcji katechezy*. Poznań 2007 (niepublikowana rozprawa doktorska, Biblioteka UAM).

katechezy oraz warunki jej nadprzyrodzonej skuteczności³⁴:

a) Katecheza jako istotna funkcja zbawczego pośrednictwa Kościoła musi stać w służbie procesu zbawczego, który ma zasadniczą strukturę między-osobowego dialogu.

b) Katecheza jest w służbie spotkania człowieka z Bogiem, o ile ma zasadniczy charakter przepowiadania słowa Bożego. Za pośrednictwem katechezy Bóg w swoim słowie ma stanąć wobec człowieka, dając mu poznać się tak, żeby to poznanie nie zniewoli go, lecz miało charakter apelu skierowanego do jego wolności.

c) Pośrednictwo katechetyczne, rozpatrywane w stosunku do człowieka, musi widzieć w świadomym i wolnym akcie osobowym swój kres i właściwy cel. Nie chodzi w nim o proste przekazanie wiedzy o Bogu umysłem słuchaczy, ale o postawienie kogoś wobec osoby, w celu otrzymania odpowiedzi i zaktualizowania wolnej decyzji.

d) Trzeba odrzucić władcze, absolutne sprawowanie pośrednictwa zbawczego, które opiera się tylko na naturalnych siłach, zdolnościach i środkach ludzkich i przypisuje sobie zdolność wywołania bezpośredniego skutku. Celem katechezy nie może być nauczanie religii czy wiary za pomocą tylko odpowiednich metod i środków dydaktycznych, od których oczekuje się bezpośredniego skutku, sprawdzalnego przez odpytanie, zadania szkolne. Skuteczność katechezy musi być oceniana według innych zupełnie kryteriów niż skuteczność świeckiego nauczania.

e) Właściwym skutkiem katechezy i odpowiedzią, którą ona musi zaktualizować, jest wiara ożywiona miłością. Chodzi o wiarę rozumianą personalistycznie, jako decyzję osoby, jako danie odpowiedzi na wezwanie Boże całą swoją istotą, całą osobą.

f) Cel personalistyczny katechezy można także określić jako życie modlitwy i życie z wiary. Odpowiedź, jaką ma zaktualizować katecheza, może być rozumiana jako modlitwa. Katecheza wtedy osiąga swój cel, gdy prowadzi do aktu modlitwy.

g) Personalistyczna koncepcja katechezy prowadzi do ujęcia treści katechezy jako kerygmy. Istotne cechy kerygmy tłumaczy się bowiem jako postulaty personalistyczne.

h) Spotkanie z Bogiem w Chrystusie dokonuje się nie tylko za pośrednictwem słowa, ale i sakramentu. W sakramencie dopełnia się nasze zjednoczenie z Bogiem w Chrystusie. Personalistyczna katecheza musi prowadzić

³⁴ Por. F. B l a c h n i c k i. *Katechetyka fundamentalna*. Warszawa 2006 s. 175-177.

do sakramentu, czyli w szerszym znaczeniu do liturgii. W liturgii dopiero następuje pełne spotkanie z rzeczywistością Boga samoudzielającego się człowiekowi w Chrystusie, o której wydaje świadectwo słowo przepowiadania. Katecheza musi być pojmowana jako przygotowanie do sakramentalnego spotkania z Bogiem, a w liturgii musi ona widzieć swoje naturalne dopełnienie, swój kres i swoje ukoronowanie.

i) Katecheza wobec sakramentu odgrywa zarazem tę rolę, że należycie zabezpiecza jego personalistyczny charakter. Słowo katechetycznego przepowiadania musi ukazywać sakrament w jego personalistycznej treści jako gest osobowego Boga i apel skierowany do człowieka.

j) Trzy podstawowe pojęcia stanowiące zasadnicze elementy konstytutywne zbawczego spotkania z Bogiem to wiara, słowo i sakrament. Katecheza musi być sprawowana w tym celu i w taki sposób, żeby aktualizować osobowe spotkanie człowieka z Bogiem w wierze poprzez słowo i sakrament. Słowo skierowane jest do wiary i sakramentu. Daje ono świadectwo o rzeczywistości sakramentalnej i wzbudza wiarę w tę rzeczywistość. Wiara wzbudzona przez słowo jest skierowana do sakramentu.

Personalistyczna katecheza – zdaniem ks. Blachnickiego – widząc swój cel w doprowadzeniu do spotkania z Bogiem, zdaje sobie sprawę z etapów, poprzez które należy dziecko uzdalniać i przygotować do tego spotkania. Katecheza personalistyczna, aby przygotować osobę dziecka na spotkanie ze słowem Bożym i z Bogiem osobowym, musi przygotowawczo rozbudzać świadomość osobową dziecka³⁵. Po tym przygotowawczym „rozbudzeniu” może dopiero nastąpić przepowiadanie słowa Bożego. Nie dla wszystkim to przepowiadanie stanie się już spotkaniem od razu albo w późniejszym czasie. Spotkanie to może się dokonać w ramach przepowiadania lub poza nim, jeden raz lub więcej razy. Nie może ono jednak być wymuszone lub osiągnięte sztuką samej metody. Może być przygotowane, katecheza może stwarzać warunki do tego spotkania. Głównym warunkiem będzie rozbudzenie dziecka jako osoby, aby mogło ono wyjść na spotkanie z Bogiem. Spełnienie zaś tego warunku wymaga dobrej znajomości istotnych praw życia, rozwoju i aktualizowania się osoby. W tym sensie mówimy o potrzebie personalistycznej antropologii w katechetyce i w katechezie³⁶.

³⁵ Ks. Blachnicki proponował katechezę, która wychowuje do świadectwa wiary dawanego za przykładem św. Pawła. Zwrócił uwagę na dwa pojęcia: wiara i świadectwo, które wyrażają tę samą rzeczywistość. Por. F. B l a c h n i c k i. *Wiara i świadectwo*. Lublin 1997 s. 8.

³⁶ Por. t e n ż e. *Katechetyka fundamentalna* s. 243.

BIBLIOGRAFIA

- B a g r o w i c z J.: Towarzyszyć wzrastaniu. Z dyskusji o metodach i środkach edukacji religijnej młodzieży. Toruń 2006.
- B i e l a B.: Kościół-wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987). Katowice 1993.
- B l a c h n i c k i F.: Katechetyka fundamentalna. Warszawa 2006.
- Wiara i świadectwo. Lublin 1997.
- B o c h e n e k K.: Wartości personalistyczne postulatem współczesnego wychowania. W: Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania. Red. J. Stala. Kraków 2002 s. 75-88.
- C z e k a l s k i R.: Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej. Płock 2006.
- D o m a g a ł a - Z y s k E.: Autonomia czy odłączenie. Rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce. Lublin 2004.
- J a n i k u ł a G.: Ksiądz Franciszek Blachnicki twórca personalistycznej koncepcji katechezy, Poznań 2007 (niepublikowana rozprawa doktorska, Biblioteka UAM).
- K w i e c i Ń s k i Z.: Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza. Poznań-Olsztyn 2000.
- M a s t a l s k i J.: Chryścijanin wobec agresji w rodzinie. Kraków 2006.
- M i k u l s k i J.: Polska teologia wyzwolenia. Teologia wyzwolenia człowieka w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego. Tarnów 2000.
- O s e w s k a E.: Modele komunikacji interpersonalnej i ich znaczenie dla katechezy. W: Wybrane zagadnienia z katechetyki. Red. J. Stala. Tarnów 2003 s. 111-139.
- R y n i o A.: Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II. Lublin 2004.
- S t a ł a J.: Integralny i personalistyczny charakter edukacji religijnej w kontekście wyzwań współczesności. W: Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym. Część I: Wychowanie ogólne. Red. J. Stala. Tarnów 2007 s. 413-429.
- Rodzina wobec niepełnosprawności intelektualnej dziecka. Obawy i nadzieje. W: Etyczne i duchowe potrzeby osób niepełnosprawnych. Red. R. Buchta, K. Sosna. Katowice 2007 s. 30-39.
- Wychowanie do miłosierdzia w edukacji religijnej. „Edukacja. Teologia i Dialog” 3:2006 s. 65-72.
- Zasada personalizmu u podstaw katechezy specjalnej. „Roczniki Teologiczne” 43:2006 z. 8 s. 109-123.
- S t o k ł o s a B.: Struktura osoby jako podstawa oddziaływań wychowawczych. W: Psychologia humanistyczna a wychowanie. Red. M. Łobodowski. Lublin 1994 s. 57-58.
- S z o s t e k A.: Wokół godności prawdy i miłości. Lublin 1998.
- W o j t y ł a K.: Rozważania o istocie człowieka. Kraków 1999.
- Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością. Red. A. Rynio. Lublin 2007.
- Wychowanie człowieka otwartego. Red. A. Rynio. Kielce 2001.

THE CONCEPTION OF EDUCATION PROPOSED BY REV. FRANCISZEK BLACHNICKI
AS A SYNTHESIS OF ANTHROPOCENTRISM AND CHRISTOCENTRISM

S u m m a r y

The man's transcendence means crossing the impersonal world with his qualities, but nowadays he is frequently placed only on the plane of the material world. It is for this reason that care for greatness and dignity of each man as a person should be put at the foundation of the integral conception of education. The idea of love of God and the neighbor assumes respecting the personal freedom of man, who can respond to God's love only as a free creature. Only accepting the personalistic vision of man makes education assume a truly human character. This is why in the present article the issue of the conception of education as a synthesis of anthropocentrism and Christocentrism as defined by Rev. Franciszek Blachnicki is discussed. First the integral character of Christian personalism is presented; and then on this basis the new man is shown – a love dialog between God and people, as well as the principles of personalistic catechesis.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: wychowanie, Franciszek Blachnicki, personalizm, antropocentryzm, chrystocentryzm.

Key words: education, Franciszek Blachnicki, personalism, anthropocentrism, Christocentrism.